

Asia Suojan kohde, lomake, kirjekuori

Hakija A

Annettu 22.5.1991

Tiivistelmä *Lomakkeita ei pidetty tekijänoikeudellisesti suojattuina teoksina eikä myöskään tekijänoikeuslain mukaisina luetteloina. Kirjekuori ei ollut tekijänoikeudellisesti suojattu teos.*

SELOSTUS ASIASTA

A Oy on 17.4.1991 päivätyllä kirjeellä pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa laskulomakkeiden ja kirjekuoren tekijänoikeussuojasta. Lausuntopyynnössä kysytään, onko lomakkeiden suunnittelijalla tekijänoikeus tai niihin rinnastettava oikeus lomakkeisiin.

Lausuntopyynnön mukaan B Oy on käyttänyt kaupallisesti samankaltaisia lomakkeita kuin A Oy:ssä suunnitellut ja painetut lomakkeet ovat. Käyttö on ollut laajamittaista, eikä siihen ole pyydetty A Oy:n lupaa.

Kysymyksessä olevat lomakkeet noudattavat pääsääntöisesti asettelultaan yleisesti käytössä olevia malleja. Lomakkeet sijoitetaan A Oy:ssä suunniteltuihin kirjekuoriin, jotka poikkeavat standardimallisista niin sanotun osoiteikkunan koon ja sijoittelun puolesta, jotta osoitteena voitaisiin käyttää oikein taitellen lomakkeessa olevaa laskun saajan osoitetietoa. Tavanomainen kuori ja lomake mahdollistavat vain lomakkeen pankki-siirto-osan maksajan osoitteen käytön postitusosoitteena.

Lausuntopyynnön mukaan omaperäistä ja muista poikkeavaa A Oy:n lomakkeissa on muun muassa se, että lomakepohjan taustaan on rasteroitu lomakkeen käyttäjäyrityksen tai yhteisön tunnusmerkki. Tavanomaisissa lomakkeissa tausta on yksivärinen. Tavanomaisesta poikkeavaa on myös se, että lomakkeita on elävöitetty ja luettavuutta parannettu korostamalla värein eri osioita erottelevat linjaviivat. A Oy:n lomakkeissa on tavanomaisesta poiketen käytetty kääntöpuolellakin taustakuviointia tekstin taustana.

Tavoitteena suunnittelutyössä on ollut luoda lomakkeita, jotka olisivat osa kokonaisvaltaista yrityskuvan luomista ja vahvistamista. Tavoitteeseen on pyritty luovalla ja omaperäisellä lomakkeiden visualisoinnilla ja

selkeyttävillä yksityiskohdilla. Lomakkeet vaativat valmistettaessa ja käsiteltäessä modernia tekniikkaa. Lomakkeita ei ole suunniteltu pelkästään maksuliikenteen apuvälineiksi, vaan ne ovat yrityksen viestintävälineitä pyrittäessä positiivisesti herättämään saajan huomiota.

B Oy:n vastine

Tekijänoikeusneuvosto on varannut B Oy:lle tilaisuuden vastineen antamiseen.

B Oy on antanut vastineen. Vastineessa katsotaan, että A Oy:n lomakkeet eivät ylitä tekijänoikeuslain edellyttämää teoskynnystä ja että ne eivät ole tekijänoikeuslain 1 :n mukaisia "kirjallisia tai taiteellisia teoksia".

Vastineessa todetaan, että teostasoon yltääkseen teoksen tulee olla itsenäinen ja omaperäinen, millä tarkoitetaan yleisesti hyväksytyn määritelmän mukaan sitä, ettei kukaan muu, jos olisi työhön ryhtynyt, olisi tehnyt täysin samanlaista teosta.

Vastineessa katsotaan, että lausuntopyynnössä tarkoitetut lomakkeet ovat täysin tavanomaisia eli yleisiä ja lomakkeet vastaavat asettelultaan yleisesti käytössä olevia malleja, kuten lausuntopyynnössäkin on todettu. Myöskään kuvioinnin ja värityksen osalta lomakkeet eivät täytä itsenäisyys- ja omaperäisyysvaatimusta, vaan ovat tavanomaisia, eikä niiden suunnittelussa ole siten sellaista luovaa panosta, jota pitäisi tekijänoikeudellisesti suojata.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntoon seuraavan.

Yleistä

Tekijänoikeuslain (404/61) 1 :n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Tekijänoikeus syntyy aina teoksen luojalle eli fyysiselle henkilölle, mutta tekijä voi luovuttaa taloudelliset oikeutensa toiselle, esimerkiksi juridiselle henkilölle.

Tekijänoikeus ei suojaa teoksen aihetta tai ideaa, vaan sitä ilmenemismuotoa, johon tekijä on teoksen saattanut. Saadakseen suojaa teoksen tulee yltää teostasoon eli sen tulee itsenäinen ja omaperäinen. Käytännössä teostasokriteerin katsotaan täyttyvän, jos kukaan muu kuin tekijä ei oletettavasti tekisi täysin samanlaista teosta. Suojan edellytyksenä ei ole muita taiteellisella tasolla ole merkitystä. Laissa ei ole annettu tarkkoja

sääntöjä teostason arvioimiseksi. Ratkaisu perustuu harkintaan kunkin yksittäistapauksen kohdalla. Käytännössä teostasovaatimus vaihtelee teostyypeittäin. Kirjallisten teosten ja kuvataiteen tuotteiden teostasovaatimus on varsin alhainen, mutta käyttötaiteen tuotteiden korkea.

Laissa on esimerkkiluettelo erilaisista suojattavista teostyypeistä, mutta esimerkkiluettelo ei ole tyhjentävä, vaan teos voi ilmetä myös muulla tavalla. Laissa ei siten rajata mitään teostyyppiä suojan ulkopuolelle. Valokuvista säädetään kuitenkin erikseen oikeudesta valokuvaan annetussa laissa (405/61).

Tekijänoikeuslain 2 :n mukaan tekijänoikeus tuottaa tietyin rajoituksin yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin muuttamattomana tai muutettuna. Esimerkiksi kappaleiden valmistus kaupalliseen levitykseen edellyttää aina tekijän tai muun oikeudenhaltijan, jolle tekijänoikeudet mahdollisesti ovat siirtyneet kokonaan tai osittain, suostumusta.

Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään tekijänoikeuslain 3 :ssä. Sen mukaan tekijä on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappaleita tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Lisäksi pykälässä kielletään teoksen muuttaminen tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tai omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla sekä teoksen saattaminen yleisön saataviin sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä. Tekijä voi sitovasti luopua 3 :n mukaisista oikeuksistaan vain, mikäli kysymyksessä on laadultaan ja laajuudeltaan rajoitettu teoksen käyttäminen.

Tekijänoikeuslain mukaan suojataan myös eräitä tekijänoikeutta lähellä olevia oikeuksia. Lähioikeuksista voidaan mainita tekijänoikeuslain 49:n mukainen luettelosuoja. Pykälän mukaan suojataan luetteloita, taulukkoja, ohjelmaa ja muuta sellaista työtä, jossa on yhdisteltynä suuri määrä tietoa. Tällaista työtä ei saa jäljentää valmistajan suostumuksetta, ennen kuin kymmenen vuotta on kulunut siitä vuodesta, jona työ julkaistiin. Suoja-aika päättyy kuitenkin viimeistään silloin, kun 15 vuotta on kulunut siitä vuodesta, jona työ valmistui. Valmistajana pidetään sitä juridista tai fyysistä henkilöä, joka on taloudellisesti vastuussa luettelon kokoamisesta.

Lainvalmistelutöiden mukaan luettelosuojasäännöksellä on tahdottu suojata erinäisiä tuotteita, joiden aikaansaaminen vaatii tiettyä vaivaa, ammattitaitoa ja pääomaa ja jotka olematta teoksia tekijänoikeudellisessa mielessä kuitenkin ovat niitä lähellä. Suojan edellytyksenä on, että työhön on erikoisella tavalla yhdistelty suuri määrä tietoa (komiteanmietintö 1957:5, s. 33).

Lainvalmistelutöissä on katsottu luettelosuojan ulottaminen lomakkeisiin ja asiakirjakaavoihin epätarkoituksenmukaiseksi:

"Kaavakkeen suhteen on huomattava, että on yhä yleisemmin ryhdytty pyrkimään varsinkin lomakeaineiston standardisoimiseen. Jos yksityiset yritykset voisivat saada yksinoikeuden tiettyihin lomakkeisiin, ehkäisisi se huomattavasti mainittua tarkoituksenmukaista kehitystä. Mitä tulee muihin kaavakelajeihin, kuten esim. sopimus-, testamentti-, liikekirje- ja muihin senlaatuisiin kaavoihin, niin ne ovat periaatteellisesti samanlaisen luomistyön tuotteita kuin kirjalliset teokset, minkä vuoksi niitä on arvosteltava tekijänoikeudellisten sääntöjen mukaan. Näistä syistä kaavake on jätetty pois pykälästä" (komiteanmietintö 1957:5, s. 33).

Laskulomakkeiden ja kirjekuoren tekijänoikeussuoja

Esillä olevat laskulomakkeet ovat asettelultaan melko tavanomaisia. Lomakkeita on elävöitetty ja luettavuutta parannettu korostamalla väreän eri osioita erottelevat linjaviihat. Mainitunlainen elävöittäminen ei kuitenkaan ole sillä tavoin itsenäistä ja omaperäistä, että kyseessä olisi tekijänoikeuslaisia tarkoitettu teos. Myöskään lomakepohjan taustaan rasteroitu lomakkeen käyttäjäyrityksen tai yhteisön tunnusmerkki ei tee lomakkeita niin itsenäisiksi ja omaperäisiksi, että ne yltaisivat teostasoon. Lomakkeet eivät siten ole tekijänoikeudellisesti suojattuja tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettuja teoksia.

Esillä olevissa lomakkeissa ei ole yhdisteltynä suurta määrää tietoja, joten myöskään tekijänoikeuslain 49 :n mukainen suoja ei tule kysymykseen. Lomakkeet eivät siten saa suojaa tekijänoikeuslain mukaan, eikä tekijänoikeussuoja estä samankaltaisten lomakkeiden valmistamista ilman lomakkeiden suunnittelijan ja valmistajan suostumusta. Myöskään kirjekuori ei muodoltaan ole sillä tavoin itsenäinen ja omaperäinen, että se voisi saada tekijänoikeussuojaa. Samankaltaisten kirjekuorien valmistamista ei siten rajoita tekijänoikeuslain säännökset.

Edellä olevaan viitaten tekijänoikeusneuvosto toteaa, että samankaltaisten lomakkeiden ja kirjekuorien valmistaminen ilman A Oy:n suostumusta ei ole tekijänoikeuslain vastaista, eikä siten johda tekijänoikeuslaissa säädettyyn korvausvastuuseen tai rikosoikeudelliseen vastuuseen. (jaosto)